

Bartók munkássága

Az alapításának 60. évfordulóját ünneplő Bartók Archívum új „ernyő-honlapja”

Az alapításának hatvanadik évfordulójáról 2021. október 29-én egy Bartók vonósnégyeseit közép-pontba állító egynapos nemzetközi minikonferenciával bensőségesen megemlékező Bartók Archívum, a jubileum alkalmából felbecsülhetetlen jelentőségű ajándékkal kedveskedett a Bartók Béla életműve iránt érdeklődő muzikusoknak, kutatóknak és természetesen a nagyközönségnek. A Bartók munkássága címet viselő összesített, úgynevezett „ernyő” honlap négy, néhány elemében már eddig is elérhető tematikus honlapot egyesít: Bartók művei kritikai összkiadásának honlapját, Bartók népzenei forrásainak honlapját, Bartók írásait, valamint a zeneszerző népzene-kutató munkásságát bemutató honlapot.

Az Eötvös Loránd Kutatási Hálózat Bölcsészettudományi Kutatóközpontja Zenetudományi Intézetének honlapján eddig külön-külön érthették el az érdeklődők a Bartók munkásságára vonatkozó egyes adatbázisokat, Bartók levelezését, valamint Bartók népzenei kutatómunkáját, az úgynevezett Bartók-rendet tartalmazó adatbázist, továbbá a zeneszerző népzenei feldolgozásainak eredeti forrásait tartalmazó adatbázist, illetve a kritikai összkiadást ismertető honlapot. Utóbbi, a mostaninál szerényebb kivitelben az Editio Musica Budapest honlapján. Mindezen adatbázisok, források és forrásközlések most egyetlen webcím alatt találhatóak meg: <https://bartok.zti.hu/>.

Az összesített honlap nagy erénye a rendkívül átgondoltan kialakított világos struktúra, aminek köszönhetően nagyon gyorsan átlátható logikai rend szerint egyszerűen és könnyen megtalálhatók a keresett információk. A közös struktúra miatt a régebben működő honlapokat is azonos, de legalábbis hasonló szerkesztési elvek alapján bővítették, egészítették ki, illetve egységesítették, megtartva korábbi arculatukat, ami vizuálisan is megkönnyíti a tájékozódást.

Az első önálló egység *Bartók műveinek kritikai összkiadását* mutatja be Kerékfy Márton szerkesztő gondozásában, jól áttekinthető és részletes tematikai tagolásban, esztétikailag is igényes kialakítással. Az összesen kilenc menüpontra tagoló honlap a hírek mellett bemutatja a teljes sorozattervet, a sorozatra vonatkozó előszó közlésével. Ezt követi az eddig megjelent kötetek ismertetése, majd külön menüpontban jelennek meg a kritikai kiadás alapján készült gyakorlati, úgynevezett Urtext kiadások. Önálló menüpontok alá kerülnek majd az összkiadással kapcsolatos tudományos publikációk, illetve a már megjelent kötetekre reflektáló recenziók és egyéb sajtóközlemények is. Bartók műveinek kronológus jegyzéke, egy egyelőre még szintén feltöltésre váró „Műhely” menüpont és linkgyűjtemény zárja a menüpontok sorát.

A *Népzene Bartók műveiben* címet viselő második nagy adatbázis legfőképpen Lampert Vera nyomtatásban

már megjelent tudományos munkáira támaszkodik¹ és Bartók eredeti népzenei forrásait mutatja be. A digitális kiadás azonban megengedi az egyes adatok többféle szempont szerinti keresését is, a népzenei lejegyzéseket és hangfelvételeket pedig a szerkesztők igyekeztek teljes körűen közzétenni.

A népzene Bartók egész zeneszerzői életművét alapvetően meghatározta. Minden harmadik kompozíciója tartalmaz legalább népdaltémájú tételt. Lampert Vera **bevezető** tanulmánya kottapéldákkal, táblázatokkal illusztrálva rendkívül részletes eligazítást nyújt Bartók népzenei forrásairól. A **Böngészés** menüpont alatt sokrétű keresést lehet folytatni Bartók népzenei feldolgozásaira műfajok, azon belül pedig művek és tételek szerint. Itt kerülnek bemutatásra az egyes feldolgozások hangzó és írott népzenei forrásai, a feldolgozott zeneművek hangfelvételének és kottájának részlete, valamint a feldolgozásban szereplő dallamokat a népzenei lejegyzéssel összehasonlító kották, és a vokális kompozíciók szövege. A *Népzenei forrás* fülre kattintva, amennyiben rendelkezésre áll, akkor meghallgatható a feldolgozott népi dallamok eredeti fonográf felvétele, megtekinthetők a dallamok forrására vonatkozó adatok (a hangfelvétel jelzete, a gyűjtés helye, ideje és a gyűjtő neve, az adatközlő neve és életkora, az előadásmód, az etnikum és szükség esetén további megjegyzések), valamint az eredeti dallamlejegyzések. A helységnevek a dallamok gyűjtése idején érvényes történeti alakjukban jelennek meg, de a Magyarország határain kívül eső települések mai hivatalos neve is szerepel. A helységnevre kattintva az interaktív **Térkép** menüpontban valamennyi feldolgozott népi dallam eredeti lelőhelye megkereshető. A dallamlejegyzések fakszimiléi a feliratukra kattintva tekinthetők meg. A fakszimilék feliratában szereplő kéziratos és publikált gyűjtemények rövid leírása, valamint az itt használt egyéb rövidítések feloldása a **Források és rövidítések** menü-

¹ Lampert Vera *Népzene Bartók műveiben* (Budapest: Helikon, 2005), valamint a *Bartók Béla zeneműveinek kritikai összkiadása* már megjelent kötetében (München, Budapest: G. Henle Verlag, Editio Musica Budapest, 2016–) közölt adatok alapján

A negyedik honlap **Bartók Béla, a népzene kutató** munkásságát mutatja be, Richter Pál és Pávai István népzene kutatók szerkesztésében. A bevezető tanulmányt Richter Pál, a Zenetudományi Intézet igazgatója, egyben felelős kiadó írta. Az első, **Gyűjtések** menüpont egyelőre csak a magyar népzenei gyűjtésekből származó dallamokat tartalmazza, de dallamtalálatok nélkül feltüntetésre

pontban található. A **Keresés** menüpontban, akár csak egy könyvtári katalógusban egyes ismert adatok alapján akár a művekre, akár a népzenei forrásokra lehet egyszerű vagy összetett keresést végezni.

A harmadik, **Bartók írásait** tartalmazó adatbázis, az egyesített ernyőhonlap nagy újdonsága, Bartók Béla szakírói munkásságában segít eligazodni. A honlap két szerkesztője Vikárius László a Bartók Archívum igazgatója, valamint Bíró Viola az Archívum munkatársa, akiknek többen is segítségükre voltak az egyes írások felkutatásában, mindenekelőtt Büky Virág és Schmidt Zsuzsanna. Hogy milyen szerteágazó és összetett feladat volt az írások összegyűjtése, azt az is mutatja, hogy például Bartóknak a Népszövetség kongresszusán elhangzott felszólalásának szövegéért Vikárius László közvetlenül az Egyesült Nemzetek Szövetségét kereste meg. A honlap azonban nem valósulhatott volna meg az írások másolatainak korábbi módszeres gyűjtése nélkül, aminek köszönhetően a hatvan esztendővel ezelőtt alapított Bartók Archívum a zeneszerző művei mellett írásainak is központi gyűjteményévé vált. Az írások összegyűjtésénél figyelembe vették valamennyi tudományos igényvel készült eddigi közreadás, Szöllősy András, Benjamin Suchoff, Elliott Antokoletz munkáit, valamint a *Bartók Béla Írásai* sorozathoz kapcsolódó szövegvizsgálatok eredményeit. Az írások műfaj és időrend szerint egyaránt kereshetők, és nem csak a Bartók által kizárólag jegyzett írásokat tartalmazzák, hanem a másokkal, mindenekelőtt a Kodály Zoltánnal közösen írottakat, valamint az idegen nyelvű szövegeket, illetve fordításokat is. Az időrendi keresésnél az adott szöveg egyaránt megtalálható keletkezésének és megjelenésének évszáma szerint, mint például Bartók 1905-ben írt első önéletrajzi vázlatát, amit az az év decemberében rendezett soproni hangverseny alkalmából írt, és amit Csatskai Endre tett közzé 1922 májusában a Sopronvármegye című újságban, „Bartók Béla soproni vonatkozásai” című cikkében. Maguk az írások facsimile formájában jelennek meg, de szövegfelismertetés révén a későbbiekben a teljes szöveganyag is fokozatosan kereshetővé válik.

A honlapot rövidítésjegyzék és bibliográfia egészíti ki. A rövidítésjegyzék a rendszeresen hivatkozott kiadványokat, valamint a másolatok forrásait adja meg, a bibliográfia pedig az írások mértékadó jegyzékei és közreadásai mellett eligazítást nyújt az író Bartókra vonatkozó szakirodalomról is.

kerültek a román, szlovák, szerb, török és arab gyűjtések is. A Bartók által gyűjtött adatokat a gyűjtés időpontja és az úgynevezett „támlapokon” megadott település szerint csoportosítva teszik közzé. Az adatbázis folyamatosan bővül, amennyiben az egyes tételek és a konkrét gyűjtőutak párosításához több forrást kell áttekinteni. Sokszor csak a gyűjtés éve ismert, pontos dátuma nem. Bizonyos esetekben további feltárást igényel annak megállapítása is, hogy Bartók valóban járt-e a kéziratban feltüntetett településen vagy az adat csak az adatközlő származási helyére utal. A **Rendezések** menüpont alatt az 1938-ig gyűjtött, és Bartók által 1934–1940 között a Magyar Tudományos Akadémia megbízásából zenei szempontok szerint rendezett magyar népdalok digitalizált közreadása, a *Magyar népdalok. Egyetemes Gyűjtemény* cím alatt több, mint 13500 dallamot rendezező, úgynevezett Bartók Rend található, ami Bartók népzene kutatói munkásságának magnum opusa. A **Keresés** menüpontban az adatbázisban lehet keresni a dallamok rendszerszáma, jelzete, szövegkezdete, lelőhelye (megyei és települési szinten), adatközlőjének neve (pl. Dósa Szidi), előadásmódja (pl. ének, fütty, hangszer neve, stb.), gyűjtője (pl. Bartók, Lajtha, Domokos Pál Péter), valamint a gyűjtés éve alapján.

Ez a rendkívül hasznos és gondosan szerkesztett „ernyő-honlap” minden bizonnyal sokunk számára jelentősen megkönnyíti a Bartók életében és életművében való gyorsabb és könnyebb eligazodást, és ezáltal a zeneszerző, a népzene kutató-tudós, a szakíró munkásságának alaposabb megismerését, ami végső soron műveinek egyre behatóbb tanulmányozását és ezáltal hitelesebb tolmácsolását szolgálja. Mindez azonban nem jöhetett volna létre Vikárius László főszerkesztő, és szerkesztőtársai, Richter Pál, Kerékfy Márton és Bíró Viola, továbbá munkatársaik, Büky Virág, Nakahara Yusuke, Schmidt Zsuzsanna, Pávai István Erdélyi-Molnár Klára és a programozást végző Zagyva Natália áldozatos és több éves kitaró, gondos munkája, valamint az együttműködő intézmények – a Magyar Tudományos Akadémia, az Eötvös Loránd Kutatási Hálózat, a Bölcsészettudományi Kutatóközpont Zenetudományi Intézete és a Bartók Archívum, a Néprajzi Múzeum - összefogása, nem utolsósorban pedig az OTKA, a Nemzeti Kulturális Alap, és az Eötvös Loránd Kutatási Hálózat pályázati támogatásai nélkül.

Kaizinger Rita